

บทที่ 4

อารยธรรมโรมัน

เค้าโครงเรื่อง

1. โรมสมัยสาธารณรัฐ
2. โรมสมัยจักรวรรดิ

สาระสำคัญ

1. ความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นสูงและสามัญชนนำไปสู่การต่อสู้ระหว่างชนชั้น สิ้นสุดลงด้วยความเท่าเทียมกันทางการเมือง
2. ยุคแห่งสันติโรมันที่มีการขยายสิทธิความเป็นพลเมืองโรมันไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วแหลมอิตาลี ถือเป็นจักรวรรดิของชนทุกชาติภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมัน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เปรียบเทียบถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นสูงและสามัญชน อธิบายถึงการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของพวกเขาสามัญชนว่าประสบความสำเร็จเพียงใด
2. เข้าใจถึงความสำคัญของยุคแห่งสันติโรมัน ตลอดจนความเจริญและความเสื่อมของจักรวรรดิโรมัน

สถาปัตยกรรมศาสตร์

โรมตั้งอยู่บนเนินเขา 7 ลูก บนฝั่งแม่น้ำไทเบอร์ (Tiber) ช่วยแก่การป้องกันข้าศึก นครโรมยังอยู่ตรงกลางของคาบสมุทรอิตาลี ห่างจากฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเพียง 15 ไมล์ ทำให้สะดวกในการที่จะขยายอาณาเขตไปทั้งทางใต้และทางเหนือ และยังสะดวกในการออกไปค้าขายในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ลักษณะภูมิประเทศแบบนี้ช่วยส่งเสริมให้โรมขยายอิทธิพลได้อย่างรวดเร็ว

ประวัติชนชาติโรมัน

เวอร์จิล (Virgil) กวีเอกของชาวโรมัน เล่าไว้ในนิยายปรัมปราว่า กรุงโรมสร้างโดยชาวเมืองทรอย (Troy) ผู้หนึ่งชื่ออีเนียส (Aeneas) ซึ่งอพยพพาสวรรค์พรคพวกมาหาที่ตั้งเมืองใหม่หลังจากที่เมืองทรอยเสียแก่พวกกรีกแล้ว และมาพบที่ดินบนฝั่งแม่น้ำไทเบอร์เป็นชัยภูมิที่ดี จึงตั้งนครใหม่ขึ้นคือนครโรม

เราได้หลักฐานมาว่า ในคาบสมุทรอิตาลีมีมนุษย์อาศัยอยู่มาตั้งแต่สมัยหิน ประมาณ 2,000 ปีก่อนคริสตกาล พวกอินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) รู้จักใช้เหล็กเป็นอาวุธ ได้อพยพลงมาจากทางเหนือของยุโรปและเอเชีย รุกรานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในคาบสมุทรอิตาลี พวกนี้มีหลายสาขาด้วยกัน ที่สำคัญที่สุดคือพวกลาติน ตั้งบ้านเรือนอยู่ทางตอนกลางของอิตาลีในบริเวณรอบ ๆ กรุงโรม

ประมาณศตวรรษที่ 9 ก่อนคริสตกาล พวกอีทรัสคัน (Etruscan) ซึ่งอพยพมาจากเอเชียไมเนอร์ ได้เข้าครอบครองพวกลาติน

อารยธรรมอีทรัสคัน พวกอีทรัสคันเป็นใครมาจากไหนเป็นปัญหาซึ่งยังถกเถียงกันอยู่ส่วนใหญ่เชื่อว่าพวกนี้มาจากตะวันออกไกลหรือเอเชียไมเนอร์ ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครอ่านตัวหนังสือพวกนี้ออก แต่ศึกษาจากซากวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่ พอจะรู้ว่าพวกอีทรัสคันมีตัวอักษรที่คล้ายกับของกรีก มีความชำนาญอย่างสูงในศิลปะการทำเครื่องเหล็ก โลหะ อาวุธ เครื่องปั้นดินเผา การเหมือง ก่อสร้างกำแพงป้องกันข้าศึกได้แข็งแรง มีการค้าขายกับดินแดนตะวันออก มีความเชื่อทางไสยศาสตร์ ทำนายอนาคตจากการสังเกตการบินของฝูงนก มีความเชื่อในชีวิตหลังความตาย จึงนิยมตกแต่งหลุมฝังศพ

มรดกที่ชาวโรมันได้รับจากพวกอีทรัสคันคือการสร้างประตูโค้ง (arches) และอุโมงค์ (vaults) ชาวอีทรัสคันชอบการต่อสู้แบบกลาดิเอเตอร์ (Gladiatorial Combats) คือ การต่อสู้ที่ให้คู่ต่อสู้ซึ่งได้ฝึกฝนให้ใช้อาวุธได้อย่างชำนาญออกไปต่อสู้กัน

พวกอีทรัสคันปกครองชาวพื้นเมืองอย่างกดขี่ จนกระทั่งปี 509 ก่อนคริสตกาล พวกลาติน จึงได้รวมกำลังกันขับไล่ทาร์กิน (Tarquin) กษัตริย์องค์สุดท้ายของอีทรัสคันออกไป หลังจากนั้น พวกลาตินได้รวมตัวกันสถาปนาการปกครองแบบสาธารณรัฐขึ้น

1. สมัยสาธารณรัฐ (509–30 ปีก่อนคริสตกาล)

สมัยสาธารณรัฐตอนต้น (The Early Republic)

เนื่องจากการปฏิวัติล้มกษัตริย์อีทรัสคันเป็นการกระทำของพวกขุนนาง เพราะฉะนั้น ขุนนางจะมีบทบาทสำคัญมากในสมัยสาธารณรัฐ หัวใจของการปกครองจึงอยู่ที่สภาขุนนาง (Senate) อาจแบ่งรูปการปกครองของโรมันออกได้ดังต่อไปนี้

(1) **สภาขุนนาง (Senate)** สมาชิกของสภาขุนนางมีประมาณ 300 คน มาจากพวก แพทริเซียนทั้งนั้น ในหลักการ สมาชิกในสภาซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร แต่ในทางปฏิบัติเป็นสถาบันการเมืองที่สำคัญที่สุด มีสิทธิที่จะอนุมัติหรือโต้แย้งข้อเสนอของ เจ้าหน้าที่บริหารได้ทุกฝ่าย

(2) **กงสุล (Consul)** ประมุขของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร เลือกตั้งโดยสภาขุนนาง และ สภาสามัญ (Assembly) ตำแหน่งกงสุลมาจากพวกแพทริเซียนอีกเช่นกัน ประมุขฝ่ายบริหาร มีจำนวน 2 คน มีอำนาจเสมอกัน และอยู่ในตำแหน่งคราวละ 1 ปี ในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ กงสุลทั้ง 2 จะต้องมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ถ้ามีความเห็นแตกต่างกันต้องเรียกประชุมสภาซีเนท เพื่อขอความตัดสินใจขั้นสุดท้าย

(3) **ผู้เผด็จการทางทหาร (Dictator)** ตำแหน่งนี้เกิดขึ้นในระยะเวลาวิกฤต คือ สงคราม เพราะสภาซีเนทไม่ต้องการให้อำนาจของกงสุลซึ่งควบคุมการบริหารอยู่แล้วมีมากเกินไป ผู้ที่จะเข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารต้องเป็นผู้ที่สภาซีเนทเห็นชอบด้วย และผู้เผด็จการนี้ให้อยู่ในตำแหน่งไม่เกิน 6 เดือน

(4) **สภาสามัญ (Centuriate Assembly)** ทำหน้าที่ในการเลือกกงสุลและเลือกเจ้าหน้าที่บริหารทุกตำแหน่ง แต่ไม่มีสิทธิที่จะเข้ารับตำแหน่งนั้น ๆ

นอกจากนี้แล้ว ในวงการบริหารของสาธารณรัฐโรมันยังได้แต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้นในเวลาต่อมาเพื่อช่วยกิจการของรัฐตามส่วนการขยายตัวของสาธารณรัฐ คือ เควซทอเซ (Quaestors) จำนวน 8 คน ทำหน้าที่เกี่ยวกับการคลังและการศาล เซ็นเซอร์ (Censor) รับผิดชอบในการสำรวจสำมะโนครัว รับลงทะเบียนพลเมือง เสนอชื่อ Senators ควบคุมการเก็บภาษี และ ดูแลความประพฤติของพลเมือง พร็ทอเซ (Praetor) ช่วยกงสุลในการพิจารณาตัดสินคดีต่าง ๆ

ราษฎรของโรมแบ่งออกเป็น 2 ชั้น

(1) **แพทริเซียน (Patrician)** คือ พวกขุนนางที่มั่งคั่ง เป็นเจ้าของที่ดิน พวกนี้สืบทอดมาจากผู้นำตระกูลที่เก่าแก่ เป็นพวกเดียวที่มีสิทธิในทางการเมืองและการบริหารของรัฐ

(2) **พลีเบียน (Plebian)** ได้แก่ สามัญชนชาวนาเล็ก ๆ พ่อค้า ช่างฝีมือ เสมียน พวกพลีเบียนอยู่ในฐานะถูกบีบคั้น ต้องขึ้นอยู่กับแพทริเซียน ต้องสาบานว่าจะต่อสู้เพื่อแพทริเซียนเพื่อแลกกับความคุ้มครองทางการเมือง พวกนี้ทำการเพาะปลูกในที่ดินของแพทริเซียนเพื่อแลกกับความคุ้มครองความปลอดภัย พวกพลีเบียนต้องเสียภาษีอย่างหนัก ต้องเป็นทหารในเวลาเกิดสงคราม แต่ถูกกีดกันจากทุก ๆ ส่วนในทางการเมือง ความทุกข์ยากของพวกนี้มีมาก เขาไม่รู้แม้แต่ว่าสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายของพวกเขามีอะไร เพราะกฎหมายไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่มีใครนอกจากกงสุลที่จะมีอำนาจในการแปลความหมาย ในกรณีที่เป็นหนี้สิน เจ้าหนี้ได้รับสิทธิให้ขายลูกหนี้เป็นทาส ความทุกข์ยากต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้พวกพลีเบียนก่อการจลาจลในตอนต้นศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล

การต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคทางการเมืองและสังคม

ความเหลื่อมล้ำอย่างมากระหว่าง 2 ชั้นชั้น ทำให้พวกพลีเบียนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศประมาณ 90% ได้รับความเดือดร้อนและไม่พอใจ ทำให้พวกพลีเบียนรวมตัวกันเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองให้เท่าเทียมกับชนชั้นสูงหรือแพทริเซียน พวกพลีเบียนได้ก่อความวุ่นวายและขู่ว่าจะอพยพออกไปจากกรุงโรมเพื่อสร้างนครรัฐของพวกเขาขึ้นมาใหม่ วิธีนี้ได้ผล พวกแพทริเซียนต้องอาศัยพวกพลีเบียนทั้งทางเศรษฐกิจและทางทหาร จำต้องยอมรับข้อเรียกร้องของพวกพลีเบียนทุกครั้ง การต่อสู้เพื่อสิทธิและความเสมอภาคนี้กินเวลากว่า 2 ศตวรรษ จบลงด้วยชัยชนะของพวกพลีเบียนตามลำดับ คือ

ในปี 470 ก่อนคริสตกาล มีทริบูน (Tribunes) ซึ่งเป็นพวกพลีเบียน 2 คน เข้าไปนั่งในสภาขุนนาง เพื่อคอยปกป้องผลประโยชน์ให้กับพลีเบียนในศาล ซึ่งผู้พิพากษาเป็นแพทริเซียน ชัยชนะครั้งนี้ตามมาด้วยความสำเร็จในการเรียกร้องให้รวบรวมกฎหมายของโรมันจารีกลงเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อปี 449 ก่อนคริสตกาล เรียกว่า กฎหมายสิบสองโต๊ะ (law of the Twelve Tables)

ต่อมาพวกพลีเบียนได้ขอเพิ่มจำนวนทริบูนจาก 2 คนเป็น 10 คน และต่อมาได้จัดตั้งสภาของพวกพลีเบียนขึ้นโดยเฉพาะ เรียกว่าสภาเผ่า (Tribal Assembly) มีสิทธิในการออกกฎหมายและแต่งตั้งทริบูน

นอกจากนี้ สิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตำแหน่งต่าง ๆ ทางการเมือง และการปกครองที่เคยจำกัดเฉพาะพวกแพทริเซียนนั้น ให้พวกพลีเบียนได้รับสิทธิให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ เป็นต้นว่า เควซเซอร์, เซ็นเซอร์ และพีเรออะ ความแตกต่างระหว่างชนชั้นจึงหมดสิ้นตามไปด้วย

ชัยชนะขั้นต่อมา คือ ปี 362 ก่อนคริสตกาล พลีเบียนได้รับเลือกเป็นกงสุลคนแรก และในปี 360 ก่อนคริสตกาลก็ออกเป็นกฎว่าต่อไปนี้เป็นต้นไป กงสุลจะต้องเป็นคนที่มาจากชนชั้นสามัญ 1 คนเสมอไป เท่ากับว่าชนชั้นสามัญได้มีสิทธิในทางการเมืองเท่าเทียมกับชนชั้นขุนนางแล้ว เพราะตามประเพณีโบราณบ่งไว้ว่า กงสุลเมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่จนครบวาระแล้วจะเข้าเป็นสมาชิกของสภาซีเนทโดยอัตโนมัติ เป็นการทำลายการผูกขาดที่นั่งในสภาของพวกแพทริเซียน

ชัยชนะขั้นสุดท้ายของพวกพลีเบียน เกิดขึ้นในปี 287 ก่อนคริสตกาล ด้วยการผ่านพระราชบัญญัติ Hortensian Law* ซึ่งบ่งไว้ว่าระเบียบหรือกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ที่ออกโดยสภาสามัญไม่จำเป็นต้องให้สภาซีเนทเห็นชอบด้วย เท่ากับว่าสภาซีเนทไม่มีอำนาจยับยั้งอีกต่อไป และได้ให้การรับรองกฎหมายของ Tribal Assembly ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นของโรม

การแผ่ขยายอำนาจของโรมในแหลมอิตาลี

หลังจากปกครองภายในเรียบร้อยแล้ว โรมก็ขยายอำนาจออกไป ได้ปราบหัวเมืองลาตินอื่น ๆ ชนเผ่าต่าง ๆ จนถึงตอนใต้ของแหลมอิตาลีซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวกรีกรวมกันอยู่หลายปี ในที่สุดภาคใต้ของแหลมอิตาลีก็ตกเป็นของโรม จนกระทั่งถึงปี 265 ก่อนคริสตกาล โรมก็ได้เป็นใหญ่ตลอดแหลมอิตาลี

ความขัดแย้งระหว่างโรมกับคาร์เทจ (Carthage)

คาร์เทจเป็นดินแดนอยู่ในภาคเหนือของแอฟริกา โดยเป็นอาณานิคมของชาวฟินิเซียมาก่อน เมื่อชาวฟินิเซียหมดอำนาจ คาร์เทจได้ตั้งตนเป็นอิสระ เจริญมากทางการค้า เป็นผู้ผูกขาดการค้าทางด้านเมดิเตอร์เรเนียนทั้งหมด

สาเหตุของการขัดแย้งระหว่างโรมและคาร์เทจ เนื่องมาจากคาร์เทจขยายอำนาจเข้าไปในซิซิลีภาคตะวันออก ซึ่งอยู่ในปกครองของกรีกและอยู่ใต้อิทธิพลของโรม กษัตริย์

* ได้ชื่อตามผู้เฝ้ากิจการ Quintus Hortensius มีชีวิตอยู่ในช่วง 114–50 ก่อนคริสตกาล ดำรงตำแหน่งกงสุลในปี 69 ก่อนคริสตกาล อ้างใน Edward Mc Nall Burns

ไซราคิวส์ ได้ทรงขอความคุ้มครองไปยังโรม และเมื่อโรมส่งกองทัพเข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่กรีก สงครามระหว่างโรมและคาร์เทจก็เกิดขึ้นเรียกว่า สงครามพิวนิค (Punic)*

สงครามพิวนิคครั้งที่ 1 (264–241 ปีก่อนคริสตกาล) ทั้ง 2 ฝ่ายต้องการรวมซิซิลีไว้เป็นของตน ในระยะแรก โรมปราบชัยทางทะเล แต่ต่อมาก็เอาชนะคาร์เทจ ซึ่งขอสงบศึกในปี 241 ก่อนคริสตกาล เป็นผลให้โรมผนวกซิซิลีและมีอิทธิพลทางภาคตะวันตกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

สงครามพิวนิคครั้งที่ 2 (218–201 ปีก่อนคริสตกาล) สืบเนื่องจากโรมเข้ายึดครองเกาะซาร์ดิเนีย (Sardinia) และคอร์ซิกา (Corsica) ของคาร์เทจ แม่ทัพของคาร์เทจ คือ ฮันนิบาล (Hannibal) จึงเข้ายึดเมืองในเขตอิทธิพลของโรมในสเปน และยกกองทัพข้ามเทือกเขาแอลป์เข้าสู่เขตโรมทางภาคเหนือ ทางโรมส่งกองทัพภายใต้สคิปิโอ (Scipio) ไปแอฟริกา ฮันนิบาลจำต้องถอยกลับหลังจากที่อยู่บนแผ่นดินอิตาลีถึง 15 ปี ปี 201 ก่อนคริสตกาล คาร์เทจแพ้ถูกปลดอาวุธ และต้องชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม ชัยชนะของโรมครั้งนี้ทำให้อำนาจของคาร์เทจต้องสิ้นสุดลง

สงครามพิวนิคครั้งที่ 3 (149–146 ปีก่อนคริสตกาล) เกิดจากความต้องการของโรมที่จะทำลายคาร์เทจโดยสิ้นเชิง เพื่อไม่ให้ฟื้นตัวขึ้นมาเป็นอันตรายต่อโรมภายหลัง กองทัพโรมใช้เวลา 3 ปี ทำลายเมืองคาร์เทจ และจับประชาชนเป็นทาสทั้งหมด เป็นอันว่าโรมมีอิทธิพลเต็มที่ในบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียนแทนที่คาร์เทจนับแต่ปี 146 ก่อนคริสตกาลเป็นต้นไป

ผลของสงครามพิวนิคทำให้โรมเป็นมหาอำนาจในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในฐานะเป็นผู้ชนะ โรมได้ทำการริบทรัพย์สมบัติ ทาส เซลย และเรียกบรรณาการ หลังจากนั้นโรมก็หันมาปราบทางมาซิโดเนีย ทำให้โรมต้องเข้าสู่สงครามกับมหาอำนาจหลายแห่งในตะวันออกกลาง ผลคือในปี 31 ก่อนคริสตกาล โรมได้ครอบครองรัฐเฮลเลนิสติกทางตะวันออกและดินแดนฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทำให้โรมมีอำนาจสูงสุดในขณะนั้น

สมัยสาธารณรัฐตอนปลาย (The Late Republic)

ระยะเวลาจากปลายสงครามพิวนิค ในปี 146 ก่อนคริสตกาล จนกระทั่งถึงการเข้ามามีอำนาจของจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) ในปี 46 ก่อนคริสตกาล เป็นสมัยที่ยุ่งยากที่สุดในประวัติศาสตร์โรมัน ในช่วงนี้ การเก็บเกี่ยวไม่ดี ฆาตนาจน ๆ จำต้องขายที่ดินให้กับพวก

*พิวนิค เป็นคำที่พวกโรมันใช้เรียกชาวฟินิเซียนในภาษาลาติน

ที่ร่ำรวย ทำให้กลุ่มคนจนเหล่านี้ต้องไปรวมตัวกันอยู่ที่กรุงโรมขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล รัฐจะทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูให้ความบันเทิง เมื่อพลเมืองเพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงได้ตั้งโคลอสเซียม (Colosseum) ซึ่งจุผู้ชมได้หลายหมื่นคน และเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะหาสิ่งบันเทิง เช่น การต่อสู้ระหว่างคนกับคนหรือคนกับสัตว์มาให้ประชาชนชม ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นมีการลอบสังหาร การต่อสู้ระหว่างผู้เผด็จการซึ่งแข่งขันแย่งชิงอำนาจกัน สงครามและการจลาจล เป็นสิ่งธรรมดาที่เกิดขึ้นในยุคนี้ แม้แต่พวกทาสก็ถือโอกาสก่อการจลาจล เช่น ในปี 104 ก่อนคริสตกาล พวกทาสเข้าทำลายซิซิลีและปี 73 ก่อนคริสตกาล พวกทาส 70,000 คนภายใต้การนำของสปาดาคัส (Spartacus) ก่อการกบฏ สปาดาคัสถูกฆ่าตายในสนามรบ และพวกที่เหลือประมาณ 6,000 คนถูกจับและถูกนำไปตรึงไว้บนไม้กางเขน

ความยุ่งยากระหว่างชนชั้นเริ่มด้วยการกบฏของ Gracchus ซึ่งเป็นผู้นำของชาวนาที่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ต่อสู้กับพวกเจ้าของที่ดินใหญ่ ๆ โดยได้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลางด้วย ในปี 133 ก่อนคริสตกาล ทิเบริอุส กรากคัส (Tiberius Gracchus) ได้รับเลือกเป็นทริบูน เขาได้เสนอโครงการปฏิรูปที่ดินและชักชวนให้สภาสามัญออกกฎหมายจำกัดจำนวนที่ดินที่บุคคลจะสามารถเป็นเจ้าของได้ประมาณ 310 เอเคอร์ และกำหนดว่าผู้ที่มีมากเกินไปจะต้องมอบให้รัฐนำไปแบ่งให้ประชาชนที่ยากจนเช่า ก่อนที่กฎหมายจะมีผลบังคับใช้ สมัยการเป็นทริบูนของเขาสิ้นสุดลง เขาได้รับเลือกต่ออีกหนึ่งสมัย ซึ่งเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดไว้ว่าวาระของมาจิสเตรทอยู่แค่ 1 ปี ทำให้เกิดปัญหายุ่งยาก และในที่สุดทิเบลิอุส และลูกน้อง 300 คนถูกฆ่าตาย

9 ปีต่อมา เกยุส กรากคัส (Gaius Gracchus) น้องชายคนเล็กของทิเบริอุสได้รับเลือกเป็นทริบูนในปี 123 ก่อนคริสตกาล ได้เสนอให้มีการปฏิรูปที่ดินและช่วยเหลือชาวนา เขาได้ออกกฎหมายโดยกำหนดว่าใน 1 เดือนจะมีการจ่ายข้าวให้กับประชาชนในเมืองในราคาครึ่งหนึ่งของราคาท้องตลาด เขาทำการโจมตีอำนาจของสภาซีเนท เขาประสบความสำเร็จในการสมัครเป็นทริบูนอีกสมัยหนึ่ง ในปี 121 ก่อนคริสตกาล และถูกตราหน้าว่าเป็นศัตรูของรัฐเมื่อเขาปฏิเสธที่จะขึ้นศาล รัฐก็ประกาศสงครามกับเขา ในที่สุดเกยุสสังหารตัวเอง

วีรบุรุษมารีอุส และซุลลา

หลังจากที่เกยุสตาย เกิดการแข่งขันของกลุ่มต่าง ๆ นายพลคนแรกที่ยื่นมามีอำนาจคือ มารีอุส (Marius) มารีอุสได้รับเลือกเป็นกงสุลในปี 107 ก่อนคริสตกาล และได้รับเลือกอีก 5 ครั้ง เขาได้ยกเลิกข้อเรียกร้องที่ว่าพลเมืองโรมันทุกคนจะต้องจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์เข้าในกองทัพเอาเอง ในที่สุดรัฐได้เป็นผู้จัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์เอง และพวกทหารอาชีพได้เข้า

แทนที่ทหารเกณฑ์ ซึ่งหลังจากการสู้รบเสร็จสิ้นไปแล้วได้กลับมาประกอบอาชีพเดิมของตน

ปี 88 ก่อนคริสตกาล โรมเข้าสู่สงครามกับกองทัพของพระเจ้ามิทริเดติส (Mithridates) มาริอุสเกิดขัดแย้งกับซุลลา (Sulla) นายพลหนุ่มจนทำให้เกิดสงครามระหว่างมาริอุสกับซุลลา มาริอุสตายในปี 86 ก่อนคริสตกาล ปี 85 ก่อนคริสตกาลซุลลาได้ช่วยพระเจ้ามิทริเดติส เขาได้รับแต่งตั้งเป็นผู้เผด็จการในปี 82 ก่อนคริสตกาล ซุลลาได้ทำการกำจัดผู้ที่เป็นศัตรู เขาได้ลดอำนาจของทริบูนและเพิ่มอำนาจซีเนท หลังจากนั้นซุลลาก็ลาออกจากตำแหน่งผู้เผด็จการและในที่สุดก็ถึงแก่กรรม

บุคคลที่จะก้าวขึ้นมามีอำนาจต่อไปคือปอมเปย์ (Pompey) ได้รวบรวมตัวกับนายพล แครสซุส (Marcus Crassus) และจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) ขึ้นเป็นคณะสามขุนพล (The First Triumvirate)

ปี 59 ก่อนคริสตกาล ซีซาร์ได้รับเลือกเป็นกงสุล ซีซาร์สร้างชื่อเสียงให้กับตัวเองด้วยการยึดแคว้นโกล และได้เขียนหนังสือเรื่องข้อคิดเห็นในการปราบแคว้นโกล “Commentaries of the Gallic War”

ปี 53 ก่อนคริสตกาล แครสซุสถูกฆ่าตายในสงครามกับพวกปาเทียนส์ (Parthians) ปอมเปย์ก็เกิดริษยาซีซาร์ ปอมเปย์ได้ขอให้สภาซีเนทเรียกตัวซีซาร์กลับ พร้อมทั้งปลดปล่อยทหารทั้งหมด ซีซาร์ตัดสินใจนำกองทหารทั้งหมดข้ามแม่น้ำรูบิคอน (Rubicon River) อยู่ระหว่างพรหมแดนอิตาลีและโกล แล้วเข้ายึดอำนาจในโรม ปอมเปย์หลบหนีไปอยู่อียิปต์ ซีซาร์ตามไปเพื่อจะสังหารปอมเปย์ถึงอียิปต์และไปเกิดสัมพันธ์สวาทกับพระนางคลีโอพัตรา ราชีนีแห่งราชวงศ์ทอเลมี จนเกิดโอรสองค์หนึ่ง ซีซาร์ได้เชิญพระนางคลีโอพัตราไปประทับในโรม

ซีซาร์ได้ทำการปราบแอฟริกาเหนือและสเปน แล้วจึงเดินทางกลับสู่โรมในปี 45 ก่อนคริสตกาล มีอำนาจยิ่งใหญ่ในโรมแต่เพียงผู้เดียว เขาตั้งตัวเป็นผู้เผด็จการตลอดชีพ

การปกครองในสมัยของซีซาร์

ซีซาร์ได้ยกเลิกการปกครองตามระบอบสาธารณรัฐ รวมอำนาจทั้งหมด คือ กงสุล ทริบูน หัวหน้าพระชั้นสูง มาอยู่ที่ตัวเขาแต่เพียงผู้เดียว แต่งตั้งคนของเขาไปเป็นสมาชิกสภาซีเนท

ขยายสิทธิความเป็นพลเมืองโรมันไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วแหลมอิตาลี เพื่อให้อาณาจักรโรมันเป็นจักรวรรดิของชนทุกชาติภายใต้การปกครองของโรม

ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ขจัดปัญหาความยากจนและการว่างงาน เขาได้จ่ายเงินส่วนตัวให้ราษฎรที่ยากจน ประกาศลดหนี้สินหางานให้ทำโดยจัดการก่อสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น สร้างทางหลวง ซลประทาน สร้างคลอง เป็นต้น ทำการจัดสรรที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามที่ต่าง ๆ ทั้งในแหลมอิตาลีและตามมณฑลในจักรวรรดิให้แก่คนว่างงานและทหารผ่านศึกเพื่อจะได้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่อไป

ซีซาร์ยังทำการปรับปรุงปฏิทินใหม่ โดยอาศัยนักดาราศาสตร์ชาวกรีก กำหนดหนึ่งปีมี 365 วัน และในทุก 4 ปีได้เพิ่มเวลาที่เหลือ $\frac{1}{4}$ วันเข้าไปในปีที่เรียกว่า ปีอธิกสุรทิน (leap year) อีก 1 วัน ปฏิทินนี้มีชื่อว่า Julian Calendar และได้ให้ชื่อเดือนที่ 5 ของปีว่า July ตามชื่อของเขาคือ Julias

เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่า จูเลียส ซีซาร์ เป็นผู้ที่นำสันติสุขมาให้กับประชาชนโรมันเนื่องจากในรูปแบบการปกครองที่ซีซาร์รวมอำนาจเข้ามา ทำให้มีผู้กล่าวหาว่า ซีซาร์มีแผนที่จะตั้งตัวเป็นกษัตริย์ เขาจึงถูกลอบสังหาร

การสิ้นชีวิตของซีซาร์ทำให้เกิดการจลาจลขึ้นในโรม หลานของซีซาร์ คือออกเตเวีย (Octavian) ได้รวมตัวกับมาร์ค แอนโทนี (Mark Antony) เลปิดัส (Lepidus) ในรูปของคณะสามขุนพลครั้งที่ 2 (The Second Triumvirate) จุดประสงค์เพื่อทำลายล้างผู้ที่ฆ่าซีซาร์ บรูตัส (Brutus) คือผู้ร่วมสังหารซีซาร์คนหนึ่ง ถูกปราบปรามลงในปี 42 ก่อนคริสตกาล ต่อมาได้เกิดการแย่งระหว่างออกเตเวียและมาร์ค แอนโทนี แอนโทนีหนีไปอียิปต์และไปมีสัมพันธ์สวาทกับพระนางคลีโอพัตรา ต่อมาทั้งสองทำการสังหารตัวเองเพื่อหลีกเลี่ยงจากการที่จะถูกออกุสตุสจับตัวไป ต่อมาอียิปต์จึงได้เข้าเป็นมณฑลหนึ่งในจักรวรรดิโรมัน และออกเตเวียนได้มีอำนาจเด็ดขาดแต่ผู้เดียว การปกครองแบบสาธารณรัฐโรมันจึงสิ้นสุดลง

2. สมัยจักรวรรดิ (30 ปีก่อนคริสตกาล—ค.ศ. 476)

ชัยชนะของออกเตเวียนนำมาซึ่งยุคที่รุ่งเรืองและมีชื่อเสียงที่สุด ออกเตเวียนเมื่อยึดอำนาจได้สถาปนาพระองค์เป็นจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า ออกัสตัส ซีซาร์ (Augustus Caesar) มีตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุด (Imperator) พระองค์ปฏิเสธที่จะเป็นผู้เผด็จการหรือคนสำคัญของประเทศ ทรงเรียกพระองค์เองว่า ปรินเซปส์ (Princeps) หรือประชาชนคนหนึ่งที่หนึ่งของรัฐ (First Citizen of the State) เพราะฉะนั้น สมัยนี้จึงได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า ปรินซิเปท (Principate) หรือยุคต้นของจักรวรรดิ (Early Empire)

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

เพราะเหตุใดสามัญชนของสาธารณรัฐโรมันจึงเรียกร้องสิทธิทางการเมือง

สมัยสันติโรมัน (Pax Romana)

สมัยของออกัสตัสเป็นสมัยที่โรมรุ่งเรืองที่สุด เรียกกันว่าสมัยสันติโรมัน (Pax Romana) เป็นระยะที่มีความสงบสุขและความเจริญทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจ และสังคม กินระยะเวลาถึง 200 ปี ระหว่าง 27 ปีก่อนคริสตกาล จนถึง ค.ศ. 180

จักรพรรดิ 4 พระองค์หลังจากออกัสตัสไม่มีความสามารถและก่อให้เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองติดต่อกันมา คือ ไทเบริอุส (Tiberius, ค.ศ. 14–37) คาลิกูลา (Caligula, ค.ศ. 37–41) คลอดิอุส (Claudius, ค.ศ. 41–54) และเนโร (Nero, ค.ศ. 54–68) แต่กระนั้นโรมก็ยังอยู่ในสมัยสันติโรมันโดยปราศจากการรุกรานจากภายนอก ในสมัยของจักรพรรดิเนโร ทรงปกครองอย่างเหลวแหลกทำให้เกิดกบฏและสงครามเป็นเหตุให้เนโรปลงพระชนมพระองค์เองใน ค.ศ. 68 ราชวงศ์ออกัสตัสจึงสิ้นสุดลง เวสปาเซียน (Vespasian, ค.ศ. 69–79) ได้ตั้งรัฐบาลขึ้นมาอีก โดมิตีเยน (Domitian) โอรสผู้สืบราชย์ต่อมาถูกลอบปลงพระชนม์ เพราะความทารุณโหดร้ายของพระองค์เป็นเหตุให้ เนอวา (Nerva ค.ศ. 96–98) จักรพรรดิองค์ต่อมาได้เลิกระบบสืบสายโลหิตโดยวิธีเลือกบุตรบุญธรรมที่มีความสามารถและตั้งให้เป็นผู้สืบตำแหน่งแทน ทำให้เกิดมีจักรพรรดิที่เข้มแข็งและสามารถ ติดต่อกันถึง 4 พระองค์ ทราจัน (Trajan, ค.ศ. 98–117), ฮาเดเรียน (Hadrian, ค.ศ. 117–138), แอนโตนิอุส ไพอุส (Antonius Pius, ค.ศ. 138–161) และ มาร์คุส ออเรลิอุส (Marcus Aurelius ค.ศ. 161–180)

หลังจากมาคุส ออเรลิอุส สิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 180 สมัยสันติโรมันได้สิ้นสุดลง

วรรณคดี

ลักษณะวรรณกรรมของโรมันเป็นการเลียนแบบของกรีก เพราะชาวโรมันไม่มีความช่างฝันจึงอาศัยแบบอย่างของกรีกเป็นแนวทาง ในระยะแรกโรมันมีนักเขียนบทละครประเภทคอมเมดี้ที่มีชื่อเสียง 2 คน คือ Plautus (254–184 ปีก่อนคริสตกาล) วิธีเขียนของนักเขียนทั้งสองได้แสดงความคิดอย่างอิสระตามแบบวรรณคดีเฮเลนนิสติก สำหรับบทกวีร้อยกรองมี Lucilius (180–102 ปีก่อนคริสตกาล) ได้ชื่อว่าเป็นผู้ริ่มางานเขียนแบบเสียดสีประชดประชัน ส่วนงานทางร้อยแก้วมีนักเขียนประวัติศาสตร์ภาษาละตินคนแรกคือ Cato the Elder (243–149 ปีก่อนคริสตกาล)

วรรณคดีของโรมันเจริญอย่างสูงสุดตอนปลายสมัยสาธารณรัฐและตอนต้นสมัยจักรวรรดิ โดยเฉพาะในสมัยของจักรพรรดิ ออกัสตัสได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมโรมัน (Golden Age) มีนักประพันธ์ที่เด่น ๆ หลายคน กวีจะแต่งบทนิพนธ์อย่างอิสระ มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงสงครามยิ่งใหญ่ของโรมและจักรพรรดิออกัสตัส

ซีเซโร (Cicero, 106–43 ปีก่อนคริสตกาล) เป็นบุคคลที่มีความสามารถหลายอย่าง เป็นทั้งนักเขียน นักพูด ทนายความ นักปกครอง นักปรัชญา ได้เรียบเรียงบทร้อยแก้วเป็นภาษาลาตินในหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ออกมาในรูปจดหมายสุนทรพจน์ และเรียงความ ใช้ภาษาไพเราะ สละสลวย งานนิพนธ์ของซีเซโรได้รับยกย่องว่าเป็นตัวอย่างของบทร้อยแก้วที่ดีที่สุด

ซีซาร์ (Caesar) เขียนหนังสือเรื่องข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปราบปรามในแคว้นไกล (Commentaries on the Gallic War) เล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการปราบปรามพวกไกล

เวอร์จิล (Virgil, 70–19 ปีก่อนคริสตกาล) เขียนบทกลอนพรรณนาเกี่ยวกับชีวิตชนบทไร้นา งานที่สำคัญ คือ มหากาพย์เอเนียด (Aeneid) เป็นมหากาพย์ที่เกิดทวนเกียรติยศของออกัสตัส ความยิ่งใหญ่ของโรม

โฮเรซ (Horace, 65–8 ปีก่อนคริสตกาล) แนวการเขียนของโฮเรซคล้ายกับเวอร์จิล ที่พรรณนาเกี่ยวกับชีวิตชาวไร่ ชาวนา ชนบทของโรม

ลิวี (Livy 59 ปีก่อนคริสตกาล–ค.ศ. 17) เขียนประวัติศาสตร์ของโรมตั้งแต่ยุคต้นจนถึงสมัยสาธารณรัฐ

หลังสมัยออกัสตัส วรรณคดีโรมันเริ่มเสื่อมลงเพราะมีการเปลี่ยนแปลงการเขียนของนักเขียนรุ่นเก่า ยุคเงิน (Silver Age) ของวรรณคดีจะอยู่ในระยะต้นศตวรรษที่ 2 นักประพันธ์ที่มีชื่อยูเวอรัล (Juvenal ค.ศ. 60–140) เขียนบทกลอนประเภทล้อเลียนเกี่ยวกับการปกครองและสังคมของชาวโรมัน

แทกซิตุส (Tacitus, ค.ศ. 55–117) เขียนเรื่อง Germania เล่าเกี่ยวกับชีวิตของคนเผ่าเยอรมันว่าดำรงชีวิตอย่างง่าย ๆ

โดยสรุป ถึงแม้ว่ายุคนี้จะมีได้ผลิตมหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่เช่นในยุคทอง แต่ได้สร้างวรรณคดีประเภทที่มีคุณค่ามากที่สุดประเภทหนึ่งคือบทกวีเยาะเย้ยถากถาง (Satirical Poetry)

ศาสนา

ศาสนาของชาวโรมันในยุคต้นเป็นการเชื่อถือในวิญญาณและอำนาจลึกลับต่าง ๆ เชื้อในโซกลางของขลัง เชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติและวัตถุทั้งหลายมีวิญญาณสิงอยู่ วิญญาณที่สิงอยู่นี้จะต้องได้รับการเซ่นสรวงบูชาโดยหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ทำพิธี ต่อมาในสมัยสาธารณรัฐเริ่มนับถือวิญญาณ ญาติปีศาจว่าเป็นเทพเจ้า เป็นความเชื่อที่รับมาจากกรีกอีกทีหนึ่ง โรมรับเอาเทพเจ้ากรีกทั้งหมดมาแปลงชื่อเสียใหม่ เป็นเทพเจ้าของชาวโรมัน เช่น

เทพเจ้ากรีก	ความสำคัญ	เทพเจ้าโรมัน
Zeus	เป็นหัวหน้าเทพเจ้า, เทพแห่งท้องฟ้า	Jupiter
Hermes	เทพเจ้าแห่งโจร พ่อค้า	Mercury
Aphrodite	เทพีแห่งความรักและความงาม	Venus
Demeter	เทพีแห่งการเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ แม่พระธรณี	Ceres
Athena	เทพีแห่งสติปัญญาและการค้า	Minerva
Heracles	โอโรสของจูปีเตอร์	Hercules
Poseidon	เทพีแห่งท้องทะเล	Neptune

หน้าที่ส่วนใหญ่ในทางศาสนาเป็นเรื่องของชนชั้นหนึ่งโดยเฉพาะ คือ พวกพระ มีประมุขคือ Pontifex maximus ซึ่งมักจะได้แก่กงสุลในสมัยสาธารณรัฐและจักรพรรดิในสมัยจักรวรรดิ

กฎหมาย

กฎหมายจัดว่าเป็นมรดกชิ้นสำคัญที่โรมันให้ไว้เป็นมรดกตกทอด กฎหมายโรมันได้มีพัฒนาการตามลำดับโดยมีกฎหมายลักษณะแพ่ง ซึ่งมีผลต่อพลเมืองในกรณีที่มีการติดต่อสัมพันธ์ในเรื่องทรัพย์สิน ครอบครัว การสมรส และการหย่าร้าง ต่อมาเมื่อระบบการปกครองซับซ้อนขึ้นก็มีกฎหมายสำหรับมหาชน ในกรณีระหว่างพลเรือนและรัฐ เช่น การลงคะแนนเสียง ภาษีอากร ความเป็นพลเมือง และสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมในศาล กฎหมายเหล่านี้ได้มีการรวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในปี 449 ก่อนคริสตกาล ที่เรารู้จักกันในชื่อ กฎหมาย 12 โต๊ะ (Law of the Twelve Tables) กฎหมายฉบับนี้ได้มีการพัฒนาเรื่อยมา โดยได้มีการรวบรวมกฎหมายที่ประกาศใช้เพิ่มเติมโดยจักรพรรดิ แต่ละรัชกาล อีกครั้งหนึ่งในสมัยจักรพรรดิจัสติเนียน (Justinian) เรียกว่า ประมวลกฎหมายจัสติเนียน (Justinian Code)

กฎหมายโรมันได้ชื่อว่ามีระเบียบตรงยุติธรรม ให้เสรีภาพและควมมีมนุษยธรรม หลักใหญ่ที่ถือเป็นแนวปฏิบัติอยู่ที่ว่า “บุคคลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่เสมอ จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์แล้ว” เป็นที่ยอมรับมาจนทุกวันนี้ กฎหมายโรมันมีอิทธิพลอย่างมากต่อระบบกฎหมายของประเทศยุโรปต่าง ๆ ในสมัยต่อมา ที่สำคัญ คือ ฝรั่งเศส อิตาลี สเปน

กำเนิดคริสตศาสนา

กำเนิดของคริสตศาสนาอยู่ในตะวันออกกลาง ในบริเวณที่เรียกว่าปาเลสไตน์ (Palestine) ซึ่งในขณะนั้นตกอยู่ในการปกครองของโรมัน คริสตศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลในจักรวรรดิโรมัน พระเยซูในระยะแรกได้ใช้วิธีช่วยรักษาคนเจ็บ ปลูกคนตายให้ฟื้น วิธีนี้ทำให้ข้าหลวงโรมันเห็นว่าพระเยซูจะชองสมผู้คน พระเยซูจึงถูกจับกุมตัวขึ้นศาลและถูกประหารชีวิตโดยการตรึงกับไม้กางเขน หลังจากพระเยซูถูกตรึงไม้กางเขนทำให้สานุศิษย์เริ่มท้อแท้ ต่อมาเมื่อข่าวลือว่าพระเยซูทรงกลับฟื้นคืนชีพ ทรงปรากฏตัวให้สานุศิษย์ได้เห็น บรรดาสาวกจึงรวมกันตั้งเป็นกลุ่มเพื่อสั่งสอนศาสนาไปตามที่ต่าง ๆ จนเป็นศาสนาสำคัญของโลก ประมาณศตวรรษที่ 4 โรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของคริสตศาสนา

สาวกที่สำคัญของพระเยซู คือ St. Paul ได้เป็นผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปแอเซียตะวันออกกลาง คำสอนของเซนต์ปอลมีว่าพระเยซูทรงเป็นพระมหาไถ่ เป็นพระบุตรที่เกิดมาเพื่อไถ่บาปให้มวลมนุษย์ มนุษย์จะพ้นบาปได้ด้วยกรียัดในคุณธรรมของพระเจ้าเท่านั้น

ศาสนาคริสต์ได้แผ่ขยายไปทางทิศตะวันตกของปาเลสไตน์ มีผู้เลื่อมใสเข้ามาเป็นคริสเตียนมากขึ้น กลุ่มที่นับถือมากคือกลุ่มชนชั้นต่ำ ศาสนาคริสต์ย้าในเรื่องความเป็นพี่น้องกันระหว่างมนุษย์ ไม่ให้อาเปรียบหรือข่มเหงกัน คำสอนนี้ประทับใจคนชั้นต่ำมาก

เมื่อมีผู้เลื่อมใสมากขึ้น ๆ บางครั้งก็มีการชุมนุมกัน ทำให้พวกโรมันสงสัยในพฤติกรรมของคริสเตียน ทศนคติของทั้ง 2 แตกต่างกัน พวกโรมันเชื่อว่าหน้าที่เบื้องต้นของมนุษย์คือหน้าที่ปฏิบัติต่อรัฐ พวกคริสเตียนเชื่อว่าหน้าที่เบื้องต้นของมนุษย์คือหน้าที่ต่อพระเจ้า รัฐรองลงมา เมื่อทศนคติขัดกัน ทำให้ทางการโรมันเริ่มกำจัดปราบปรามพวกคริสเตียนถึงกับมีคำสั่งของจักรพรรดิให้ลงโทษคริสเตียนด้วยการประหารชีวิต แต่จักรพรรดิบางองค์ไม่ทรงปฏิบัติอย่างเข้มงวด

ค.ศ. 313 จักรพรรดิคอนสแตนตินประกาศ Edict of Milan ให้เสรีภาพแก่พวกคริสเตียนอย่างเป็นทางการ ห้ามมิให้ออกกฎหมายข่มขู่ปราบปรามคริสเตียน และตัวพระองค์เองได้ทรงเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ในปี ค.ศ. 337

ปี ค.ศ. 380 จักรพรรดิธีโอโดสิอุส (Theodosius) ได้ประกาศให้คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาทางการของอาณาจักรโรมัน หลังจากนั้นคริสต์ศาสนาจึงแพร่หลายในจักรวรรดิโรมันอย่างรวดเร็ว

ความเสื่อมของอาณาจักรโรมัน

ร่องรอยความเสื่อมของจักรวรรดิโรมันเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดหลังสมัยจักรพรรดิ มาร์คัส ออเรลิอุส ทรงยกเลิกระบบจักรพรรดิบุญธรรม และตั้งโอรสของพระองค์ขึ้นเป็นรัชทายาท คอมโมดัส (Commodus, ค.ศ. 180–192) เมื่อขึ้นมาเป็นจักรพรรดิทรงสนพระทัยแต่เรื่อง การกีฬา การแข่งรถ การต่อสู้ระหว่างคนและสัตว์ร้าย ไม่ทรงสนพระทัยในการปกครอง ในที่สุดถูกลอบปลงพระชนม์ในเวลาต่อมา

จักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มาต้องอาศัยกำลังทหารสนับสนุนที่จะมาอารักขาความปลอดภัยให้กับพระองค์ นายทหารผู้ใหญ่ต่างก็แข่งขันกันแย่งชิงความเป็นใหญ่และสนับสนุนพรรคพวกของตัวเอง ทหารกลายเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์ ได้รับการยกย่องจากจักรพรรดิและผู้ที่จะดำรงตำแหน่งจักรพรรดิสืบต่อไป บ่อยครั้งที่ทหารเข้าแทรกแซงกิจการทางการเมือง ก่อให้เกิดความวุ่นวายระหว่าง ค.ศ. 235–284 กองทัพมีสิทธิถอดถอนและแต่งตั้งจักรพรรดิตามใจชอบ มีผู้เข้าดำรงตำแหน่งจักรพรรดิ 26 ราย ในจำนวนนี้มีเพียงองค์เดียวที่สิ้นพระชนม์โดยวิธีธรรมชาติ

ในระยะหลัง กองทหารลีเจียน (Legion) ของโรมเปลี่ยนจากกองทัพราษฎรมาเป็นกองทัพรับจ้าง ทำให้ความจงรักภักดีของทหารไม่ได้อยู่ที่รัฐ แต่อยู่ที่ผู้ที่จะบันดาลทรัพย์สินและที่ดินให้กับเขา พวกเขาแม่ทัพใหญ่ ๆ ใช้กองทหารลีเจียนไปในทางที่จะให้ผลประโยชน์กับตน ยิ่งกว่านั้น การสงครามที่กินระยะเวลานาน การปราบกบฏพวกป่าเถื่อนทำให้ชีวิตมนุษย์เสื่อมลง อาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น ผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ลักษณะนิสัยของคนดูร้ายขึ้น และต้องการผลักดันตัวเองไปสู่ตำแหน่งทางการเมืองที่สูงขึ้นไป

ในสมัยของจักรพรรดิไดโอคลีเซียน (Diocletian, ค.ศ. 284–305) เป็นกษัตริย์ที่ทรงมีอำนาจเด็ดขาด ประกาศลดอำนาจสภาเซเนต กฎหมายทุกฉบับต้องอยู่ใต้พระราชอำนาจ ทรงรวบรวมอำนาจมาไว้ที่ศูนย์กลาง ทรงตระหนักว่าขณะนั้นจักรวรรดิอยู่ประหนึ่งแบ่งเป็น 2 ภาค คือ ตะวันตกและตะวันออก ใน ค.ศ. 286 โปรดให้แต่งตั้งตำแหน่งจักรพรรดิผู้ช่วย มีตำแหน่งเรียกว่า ออกุสตุส ปกครองร่วมกับพระองค์ จักรพรรดิผู้ช่วยดูแลภาคตะวันตก ส่วนไดโอคลีเซียนปกครองทางภาคตะวันออก จักรพรรดิทั้งสององค์เลือกรัชทายาทไว้สืบต่อ โดยใช้ตำแหน่งเรียกว่า ซีซาร์ มีหน้าที่ช่วยราชการจนกว่าออกุสตุสจะสิ้นพระชนม์

ในสมัยคอนสแตนทีน (Constantine, ค.ศ. 306–337) ความรู้สึกแตกแยกยังมีอยู่ คอนสแตนทีน แก้ไขความรู้สึกนี้โดยเลื่อนมาตั้งเมืองหลวงทางภาคตะวันออกที่เมืองเก่าของกรีก คือ เมืองไบแซนติอุม และทรงเปลี่ยนนามใหม่เป็นคอนสแตนติโนเปิล เมื่อจักรพรรดิคอนสแตนทีนสิ้นพระชนม์ จักรวรรดิถูกแบ่งออกเป็น 2 ภาคอีก มีจักรพรรดิครอง 2 พระองค์ องค์หนึ่งครองทางภาคตะวันตก มีโรมเป็นเมืองหลวง อีกองค์หนึ่งครองทางภาคตะวันออก มีคอนสแตนติโนเปิลเป็นเมืองหลวง จักรวรรดิโรมันตะวันออกมีชื่อเรียกว่า จักรวรรดิไบแซนทีน (Byzantine Empire) เพราะฉะนั้น หลัง ค.ศ. 395 จักรวรรดิโรมันตะวันออกและตะวันตกก็แยกจากกันโดยเด็ดขาด ทำให้เกิดความแตกต่างทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรม พวกที่อยู่ทางตะวันออกส่วนมากพูดภาษากรีกและเลียนแบบอารยธรรมกรีกอย่างใกล้ชิด ส่วนทางตะวันตกพูดภาษาลาติน

ค.ศ. 410 อลาริคซึ่งเป็นหัวหน้าของพวกวิสิกอทซ์เข้าปล้นจักรวรรดิโรมัน พระจักรพรรดิทรงย้ายเมืองหลวงไปอยู่ราเวนนา (Ravenna) อลาริคยกทัพเข้าปล้นกรุงโรมแต่เสียชีวิตเสียก่อน ทายาทของอลาริคยังคงดำเนินการรุกรานจักรวรรดิโรมันต่อไป

ค.ศ. 451 พวกฮันภายใต้การนำของอัทติลาทำการรุกรานจักรวรรดิโรมันตะวันออก จักรพรรดิของอาณาจักรโรมันตะวันออกให้สินบนอัทติลาให้รุกรานจักรวรรดิ อัทติลาพาสัมครพรรคพวกบุกเข้าไปในแคว้นโกลแทนแล้วหนีไปทางภาคเหนือของอิตาลี ใน ค.ศ. 452 เข้าทำลายหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคเหนือ แต่ยังไม่เข้ากรุงโรม อัทติลาสิ้นชีวิตลงเสียก่อน ในจักรวรรดิโรมันบ้านเมืองแตกแยก เกิดกบฏแย่งชิงอำนาจ ค.ศ. 476 โอดอเซอร์ (Odoacer) หัวหน้าอารยชน ได้ทำการถอนพระจักรพรรดิองค์สุดท้ายของจักรวรรดิโรมัน คือ โรมิวลัส ออคุสตุลัส (Romulus Augustulus) ออกจากตำแหน่ง ถือว่าเป็นการสิ้นสุดของจักรวรรดิโรมันตะวันตก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

สมัยสันติโรมันคืออะไร

สรุป

โรมันมีพัฒนาการการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐและจักรวรรดิตามลำดับ จักรวรรดิโรมันมีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาลมาก ปกครองประชากรหลายเชื้อชาติโดยใช้ภาษาและกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การประเมินผลท้ายบท

1. สามัญชนของสาธารณรัฐโรมันที่ถูกกีดกันสิทธิทางการเมืองคือกลุ่มใด
 1. แพทริเซียน
 2. เพรอริอไค
 3. พลีเบียน
 4. เซอร์บ
 2. หลักการที่ว่า “บุคคลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่เสมอจนกว่าจะได้มีการพิสูจน์แล้ว” เป็นหลักการของกฎหมายใด
 1. กฎหมายโรมัน
 2. กฎหมายโซลอน
 3. แมกนา คาร์ตา
 4. กฎหมายแฮมมูราบี
 3. อารยธรรมบิแซนทีนมีอิทธิพลสำคัญต่อการสร้างวัฒนธรรมของคนในทวีปใด
 1. ทวีปยุโรป
 2. ทวีปเอเชีย
 3. ทวีปแอฟริกา
 4. ทวีปอเมริกา
-

บทที่ 1

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

หมายความว่าแม่น้ำไนล์มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอียิปต์อย่างมาก กล่าวคือ แม่น้ำไนล์จะนำความชุ่มชื้นมาให้ ทำให้น้ำเอ่อท่วมท่วมพื้นดิน หลังจากนั้นน้ำลดจะทิ้งโคลนตมไว้เป็นปุ๋ยธรรมชาติอย่างดี ความอุดมสมบูรณ์อันเกิดจากแม่น้ำไนล์ทำให้อียิปต์สามารถสร้างสรรค์ความเจริญให้กับโลก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

1. วิเชียจะปฏิบัติภารกิจทุกอย่างในเมืองหลวงแทนฟาโรห์ หรือเป็นผู้ช่วยงานบริหารของฟาโรห์นั่นเอง เทียบได้กับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน
2. คนอียิปต์มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณเป็นอมตะและโลกหน้าอย่างมาก ทำให้มีการเก็บรักษาร่างกายไว้โดยทำเป็นมัมมี่ เพื่อไม่ให้ร่างกายเน่าเปื่อย
3. เป็นอักษรภาพที่ใช้เป็นเครื่องหมายแทนสิ่งต่าง ๆ ต่อมาได้พัฒนามาเป็นตัวพยัญชนะ 24 ตัว และในที่สุดได้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อักษรเฮียราติคและเดโมติค

การประเมินผลท้ายบท

1. จ
2. ง
3. ข
4. ก
5. ฉ
6. ค

บทที่ 2

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

ชาวสุเมเรียนไม่มีความเชื่อในโลกหน้าเหมือนชาวอียิปต์ เพราะชาวสุเมเรียนเห็นความสำคัญของโลกปัจจุบันมากกว่า

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

จักรวรรดิแห่งแรกของเมโสโปเตเมียเกิดขึ้นประมาณปี 2,400 ก่อนคริสตกาล พระเจ้าซาร์กอนได้เข้ายึดดินแดนซูเมอร์ ขยายอาณาเขตต่อไปได้ดินแดนจากฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนไปจนจรดอ่าวเปอร์เซีย ถือเป็นจักรวรรดิแรกที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นจะมีชนเผ่าอื่น ๆ เข้ามา รุกรานและสร้างจักรวรรดิใหม่ ๆ อยู่เสมอ

การประเมินผลท้ายบท

1. ผิด
2. ถูก
3. ถูก
4. ถูก
5. ถูก

บทที่ 3

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

เนื่องมาจากสปาร์ตาได้อำนาจมาจากการทำสงคราม ทำให้คุ้นเคยกับระบบทหาร และมีความคิดที่ฝังแน่นว่าการจะรักษาอำนาจไว้ได้ตลอดไป จำต้องปกครองด้วยระเบียบวินัยที่เคร่งครัดโดยคณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง เรียกว่าระบบคณาธิปไตย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

ระบบประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์เป็นระบบประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) กล่าวคือ ราษฎรทุกคนจะทำหน้าที่ต่อรัฐในด้านออกกฎหมาย บริหาร และใช้อำนาจตุลาการ โดยไม่มีการแต่งตั้งผู้แทนมาทำงานแทนตน

การประเมินผลท้ายบท

1. 1
2. 2
3. 3

บทที่ 4

กิจกรรมการเรียนรู้ 1

เพราะฐานะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไม่เท่าเทียมกับชนชั้นสูง

กิจกรรมการเรียนรู้ 2

สมัยสันติโรมันอยู่ในช่วงระยะเวลา 27 ปีก่อนคริสตกาล จนถึง ค.ศ. 180 เป็นยุคที่จักรวรรดิแผ่ขยายอิทธิพลอย่างกว้างขวาง รวมเอาประชากรหลายเชื้อชาติไว้ด้วยกัน เป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

การประเมินผลท้ายบท

1. 3
2. 1
3. 1

แนวตอบการประเมินผลหลังการเรียน

อารยธรรมของโลกยุคโบราณในยุคแรกนั้น ส่วนใหญ่จะมีกำเนิดในบริเวณลุ่มแม่น้ำ
ทั้งสี่ เพราะน้ำเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ ลุ่มแม่น้ำใหญ่ ๆ
ของโลกที่เป็นต้นกำเนิดของอารยธรรมโลกยุคโบราณ ได้แก่ บริเวณลุ่มแม่น้ำไนล์ แม่น้ำไทกริส-
ยูเฟรติส แม่น้ำสินธุ และแม่น้ำฮวงโห เป็นต้น

บรรณานุกรมตอนที่ 1

นันทนา กบิลกาญจน์. **ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลกยุคโบราณจนถึง ค.ศ. 1789**. พระนคร : วรุฒิกการพิมพ์จำกัด, 2522.

นืออน สนิทวงศ์. **อารยธรรมตะวันตก กรีกและโรมัน**. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์, 2508.

ธิตีมา พิทักษ์ไพรวลัย. **ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ**. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2513.

ประจักษ์ ช่วยไล่. (ผู้แปล) **โครงสร้างประวัติศาสตร์โลก**. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย,
2520.

สมบูรณ์ ธรรมครองอาตม์. **ประวัติศาสตร์อารยธรรมโลกจนถึงสิ้นสมัยกลาง**. พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514.

Burns, McNall Edward. **Western Civilization. Their History and Their Culture**. 6th ed. New
York : W.W. Norton & Company, Inc., 1963.

Mazour, G. Anatole, People M. John. **A World History Men and Nations**. 2nd ed. New York
: Harcourt Brace Javanovich, Inc.

McNeill, H. William. **World History**. London : Oxford University Press, 1967.

Stavrianes, L.S. **The World to 1500. A Global History**. 2nd ed. New Jersey : Printon-Hall,
Inc., 1975.

Well, H.G. **The Outline of History**. Corder City Publishing Company, Inc., 1931.